

Geschiedenis (nieuwe stijl) en geschiedenis en staatsinrichting (oude stijl)

Examen HAVO

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 | **01**

Tijdvak 2
Woensdag 20 juni
9.00 – 12.00 uur

Boekje met bronnen

Duitsland en Europa, 1945–2000

bron 1

Uit een brief van Konrad Adenauer aan Elise Goldschmidt-Gromeier, die sinds 1933 in Nederland woonde

  1 31 januari 1949

  2

  3 Zeer geachte mevrouw Goldschmidt-Gromeier,

  4

  5 (...) Door de toestand die nu in de Oostzone heerst -volledige sovjetisering, onbeperkte
  6 heerschappij van de SED en de Russen, de oprichting van een zwaar bewapende politiemacht
  7 onder sovjet- en SED-controle- valt aan een hereniging van alle zones helaas voorlopig niet
  8 te denken. Een West-Duitse bondsregering is echter absoluut noodzakelijk, omdat daardoor
  9 de drie westelijke zones mee kunnen praten bij de Europese ontwikkeling en bij het
  10 Ruhrstatuut. Wij staan in de Parlementaire Raad vlak voor de beëindiging van het opstellen
  11 van een grondwet, de eerste stap voor het in leven roepen van een West-Duitse
  12 bondsregering. In een interview met een Amerikaanse journalist heeft Stalin zich bereid
  13 verklaard de blokkade op te heffen als de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk de
  14 oprichting van een West-Duitse bond verhinderen. Of dit verdere gevolgen zal hebben en of
  15 daardoor ons werk lamgelegd wordt, valt nog te bezien. Ik vrees dat het stoppen van dit werk
  16 alleen in het belang van Sovjet-Rusland zal zijn.

  17 Hartelijk bedankt, ook namens mijn kinderen, voor het pakket. Wij hebben er veel plezier
  18 aan beleefd en het was zeer welkom.

  19 Met hartelijke groeten, aan U en aan Uw man,

  20

  21 Uw zeer toegenegen

  22 Dr. Adenauer

ontleend aan: Konrad Adenauer, Briefe über Deutschland, 1945–1955, Berlin 1999, pag. 86–87

bron 2

Een krantenbericht van 13 augustus 1989

  1 Vanuit de huidige situatie bekeken is het gerechtvaardigd om te zeggen: voor de DDR en
  2 haar burgers hebben de maatregelen van de 13e augustus 1961 positief gewerkt. Vóór
  3 alles brachten ze rust, stabiliteit en zekerheid in de voortgang van de socialistische
  4 opbouw. Een toenemende economische kracht vormt sindsdien een solide ondergrond
  5 voor verhoging van de levensstandaard, sociale zekerheid, volledige werkgelegenheid, een
  6 hoog opleidingsniveau en kostenloze gezondheidszorg. Deze koers heeft zich nu al sinds
  7 twee decennia waargemaakt en is in ieder gezin duidelijk merkbaar.

ontleend aan: Wir sind das Volk, Handreichung für den historisch-politischen Unterricht in den Sekundarstufen I oder II, Soest 1992, pag. 240

Bondskanselier Brandt knielt voor het monument ter herdenking van de slachtoffers van de opstand in het joodse getto van Warschau, 1970

bron: Frits Boterman en Willem Melching, De Duitse Phoenix, De geschiedenis van Duitsland in de twintigste eeuw, Amsterdam 1996, pag. 208

Erich Honecker (links) en Helmut Schmidt (rechts) spreken elkaar tijdens de CVSE-conferentie in Helsinki, 1975

bron: Fragen an die deutsche Geschichte, Ideen, Kräfte, Entscheidungen, von 1800 bis zur Gegenwart, Bonn 1988, pag. VII

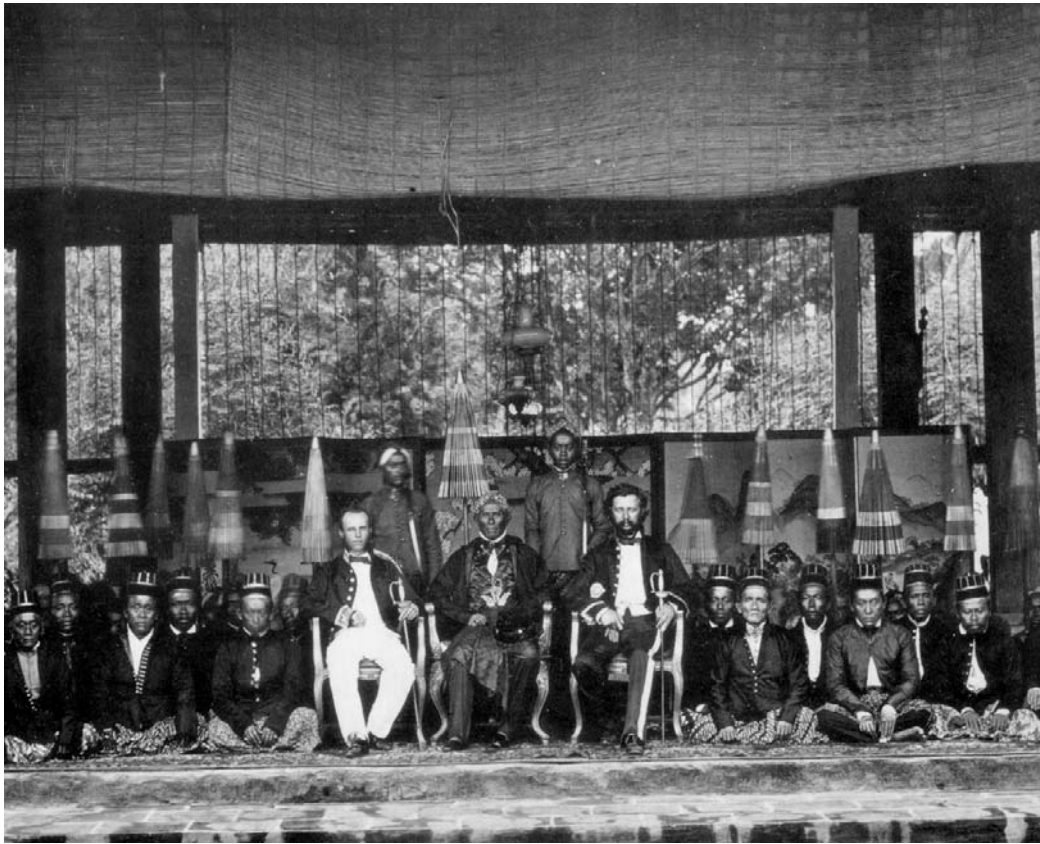
De Franse president Mitterand en bondskanselier Kohl tijdens een herdenking van de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog in Verdun, 1984

bron: Frits Boterman en Willem Melching, De Duitse Phoenix, de geschiedenis van Duitsland in de twintigste eeuw, Amsterdam 1996, pag. 312

bron 4

Een foto uit 1895, met in het midden de regent van Pati, Midden-Java, met aan zijn linkerhand de assistent-resident en aan zijn rechterhand de controleur. Op de grond zitten de districts- en onderdistrictshoofden

bron: Rob Nieuwenhuys, Met vreemde ogen, Tempo doeloe, een verzonken wereld, fotografische documenten uit het oude Indië 1870–1920, Amsterdam 1998, pag. 56

De gouverneur-generaal gaf in 1903 J.L.T. Rhemrev opdracht een onderzoek in te stellen naar de 'beweerde mishandelingen en onwettige gevangennemingen op de industriële ondernemingen' in Dili, West Sumatra. Uit zijn verslag, het Rhemrevrapport (1903), dit fragment

1 Eerst probeerde ik buiten het Bestuur om inlichtingen in te winnen. Ik merkte al spoedig dat
2 dat niet lukte.
3 Daarbij werd mij duidelijk dat de contractkoelies geen vertrouwen hadden in de Europeanen.
4 Zij vonden zich tegenover hun werkgevers machteloos staan. Dit komt omdat zij, wanneer zij al
5 met hun klachten bij het Bestuur kwamen, ten eerste niet werden geloofd, en ten tweede hun
6 beschuldigingen tegen hun werkgevers niet konden bewijzen. De ooggetuigen weigerden
7 meermalen als getuigen op te treden uit vrees voor wraakneming van hun werkgevers. Vaak
8 werden zij beschouwd als weglopers van de onderneming waar zij werkzaam waren, en werden
9 dan door het Bestuur wegens desertie gestraft.
10 Intussen kwam ik niet verder met mijn onderzoek, waarom ik besloot met de Resident een
11 vergadering te houden. Na deze besprekingen, waaruit mij duidelijk bleek dat het uitzenden
12 van betrouwbare en goed betaalde spionnen het enige middel was om achter de ware toestand
13 op de ondernemingen te komen, heb ik spionnen aangenomen. De spionnen mochten zich niet
14 bekend maken en hadden tot taak, de koelies op de ondernemingen uit te horen. Verder
15 moesten zij bij lieden die vroeger als contractkoelie hadden gewerkt informatie inwinnen.
16 Uit de berichten van deze spionnen bleek mij al spoedig dat de toestand op enige
17 ondernemingen te wensen overliet. Op de onderneming Saint Cyr was de contractkoelie
18 Painan van de onderneming weggelopen. Als straf daarvoor werd hij met de linkerhand bij de
19 haren gegrepen. Daarna werd met een dubbel gevouwen touw, net zo dik als de pols van een
20 gemiddelde inlander, met de rechterhand en met grote krachtsinspanning een twintigtal slagen
21 op zijn rug gegeven. Hierdoor heeft Painan verscheidene roodblauwe striemen en ronde
22 wonden opgelopen, waarvoor hij ter verpleging moest worden opgenomen.

ontleend aan: Jan Breman, Koelies, planters en koloniale politiek, Dordrecht 1987, pag. 304

Eén van de eerste Javaanse studenten in Nederland, Sosrokartono, sprak in 1899 in een rede

1 Geef de Javaan ruimschoots de gelegenheid om zich de westerse wetenschappen eigen te
2 maken. Richt hem op uit de poel van onkunde; licht hem voor in de duisternis der
3 onwetendheid (...) Open vooral en zoveel mogelijk de gelegenheid voor de naar kennis
4 dorstende Javaan, om zijn dorst te lessen en uw voogdijschap zal een zegen zijn voor
5 miljoenen. (...)
6 En dan zie ik het ochtendgloren van een toekomst, waarin op koele avonden in de
7 maneschijn de Javaan, begeleid door de lieflijke tonen van de *gamelan* (Javaans orkest),
8 lofliederen en liederen van dank ten hemel zal zenden ter ere van zijn blanke broeder.

bron: H. Poese en H. Schulte Nordholt, De roep om Merdeka, Indonesische vrijheidlievende teksten uit de twintigste eeuw, Amsterdam /s Gravenhage 1995, pag. 111 en 112

Uit het verslag van een studiereis ter bestudering van de zending in Indonesië van dr. H. Th. Fischer, zijn commentaar op de verhouding tussen het zendingsonderwijs en het gouvernement

1 Het feit dat het dorp een school en een *goeroe* (leraar) vraagt is voor de zending niet
 2 belangrijk, omdat daaruit bij het volk een verlangen naar intellectuele ontwikkeling zou
 3 blijken. Zij weet, dat gewoonlijk geheel andere motieven daar de oorzaak van zijn. De zending
 4 kan door het plaatsen van een *goeroe*, beter dan tevoren de bevolking de christelijke gedachte
 5 bijbrengen. De *goeroe* wordt het geestelijk centrum van het dorp; geregeld zullen er, voorzover
 6 het protestantse zendingsgebieden betreft, voortaan godsdienst oefeningen worden gehouden;
 7 de kinderen zullen een gedeelte van hun leven op de schoolbanken beter met de christelijke
 8 leer in kennis komen. Meisjes evenzeer als jongens zullen de school bezoeken, alleen al omdat
 9 de school in de eerste plaats *opvoedings-* en geen *leer-*instituut is.
 10 Maar nu de vraag: 'Zijn de zendingscholen werkelijk dergelijke opvoedingsinstituten, zoals
 11 hierboven geschetst werd?' Het antwoord kan kort zijn: 'Nee, in de verste verte niet!' Bijna
 12 nergens vond ik iets wat het bovengenoemde ideaal ook maar benaderde. Overal treft men, in
 13 plaats van zendingscholen, slechts gouvernementsscholen onder beheer van de zending aan. Dit
 14 is geen spelen met woorden, het onderscheid is hemelsbreed.
 15 Het gouvernement beschouwt in de eerste plaats de school als een instituut om de leerlingen
 16 een bepaald kwantum kennis bij te brengen. (...) Het is duidelijk, dat een volksschool voor het
 17 gouvernement heel iets anders is dan voor de zending.

bron: H. Th. Fischer, Zending en volksleven in Nederlands-Indië, Zwolle 1932, pag. 184 en 185

In een interview beschrijft een Indonesische onderwijzer het onderwijs tijdens de Japanse bezetting

1 In de Nederlands-Indische tijd heette de school Hollandsch-Inlandse school *Djetis*, maar met de
 2 komst van de Japanners had die uiteraard een nieuwe naam gekregen. Ik deed braaf mee aan
 3 *saikere kita ni muke*, het maken van een diepe buiging naar het noorden, en net als mijn
 4 collega's deed ik ook verder gehoorzaam alles wat me werd bevolen. Dus iedere ochtend ook de
 5 *taiso*, lichaams oefening, samen met de leerlingen, op de klanken van een vierkwarts
 6 pianomuziek. Misschien durfde mijn oude vader de bevelen van *Nippon* (Japan) te negeren
 7 omdat hij zo dicht tegen zijn pensioen aanzat. Maar ik? De *Kenpeitai*, de geheime politie van de
 8 Japanners, had overal ogen en oren, en er deden woeste verhalen over wreedheden en
 9 foltering en de ronde.
 10 De Japanners voerden in hoog tempo een aantal ingrijpende veranderingen door. Met
 11 onmiddellijke ingang moesten we onze lessen in het Indonesisch geven; de Hollandstalige
 12 lesboeken moesten worden weggegooid en daarvoor in de plaats kwamen boeken in het
 13 Indonesisch. Wij onderwijzers kenden wel Maleis, maar we hadden het slechts zelden gebruikt in
 14 het dagelijks leven, laat staan voor de klas. We moesten het nu dus tegelijkertijd leren en er les
 15 in geven, en met onze stijfheid en onhandigheid in het Indonesisch was het al spoedig gedaan.
 16 Verbazingwekkend hoe snel we ons voor altijd weer kunnen aanpassen aan een nieuwe situatie!
 17 Het gemak waarmee de lessen Japans en *kyoren*, gevechtsoefeningen, in het lesrooster werden
 18 ingepast was eigenlijk niet minder verbazingwekkend.

bron : H. Maier, (ed.) Wisseling van de wacht, Indonesiërs over de Japanse bezetting 1942-1945, Leiden 1995, pag. 57-58

Einde